CONSECINTIELE IGNORANTIEI

séu

CRITICA BIBLIOGRAFICA

asupra

ZOOLOGIEI PRELUCRATE

de

D-LU GR. K. MANDRU.

Profesoru la liceu si la scól'a technica din Iasi.

In faci'a circumstantieloru in cari me aflu nu asi fi intreprinsu o lucrare asiá de delicața, cá accea de a face critic'a bibliografica a Zoologiei prelucrate de D-lu Mândru, daca nu asi fi vediutu cà, pe de o parte este menita de côtra acestu autoru à arunca lineamentele celoru d'antai cunoscintie in spiritele juniloru elevi, éra pe de alta parte cà se dà o mare estensiune in mai multe gazete anunciuriloru aparitiunii acestei opere, si conditiunile avantagióse cu cari autorulu invita pe doritori de a si-o procurá.

Acestea sunt motivele cari, cu mare regretu, m'au determinatu a aretá cetitoriloru mei, care este valórea scientifica a acestei Zoologii, in care se pare cà autorulu nu ar' fi avutu altu scopu de-câtu numai acel'a de a *falsificá sciinti'a* si a ni *demonstrá*, in acelasi timpu, cà limb'a francesa nu-i este tocmai limb'a straina cea mai familiaria.

In adeveru, fôra cá cineva sa-si consume multu timpu, va puté lesne sa se convinga, numai percurgêndu Zoologi'a D-lui Mândru, cà acésta opera:

a. In mare parte este o traductiune bucatîta mai cu séma din tratatele de Zoologia,a D-lor Milne si Alfons Edwards, si Paul Gervais;

b. Cà este plina de erori de traductiune;

c. Cà pucînele facte adause, probalminte de prin reminiscentiele sale scolarie, nu sunt de-câtu erori scientifice grosiarie.

I.

Pentru a se incredintiá cineva cà, in cea mai mare parte, Zoologi'a *prelucrata* de D-lu Mândru este tradusa, va fi de ajunsu cá sa o deschida ori la ce pagina, la norocu, pentru cá se véda cà traductiunea este tecstuala:

Deschidu la pag. 63, unde citescu:

„La cheloniene partile toraco-abdominale a trunchiului sunt de ordinariu acoperite de mari placi epidermice care constitue *scaii* acestoru animale . . . . „

Deschidu si Zoologi'a D-lui P. Gervais la pag. 324, unde de-asemine citescu:

„Chez les chéloniens les parties thoraco-abdomnales du tronc sont habituellement recouvertes de grandes plaques épidermiques qui constituent *l'écaille* de ces animaux . . . . „

Deschidu la pag. 85, unde citescu:

„Invalitórea echinodermiloru este de ordinariu *prevadiuta* de borte dispuse cu regularitate prin care iesu ciri-tentaculiforme, unu felu de papile *datorite* de contractilitate acaroru functiune cea mai aparenta este de a servi la *pipaitu* candu ele voescu a adera la alte corpuri . . . . „

Deschidu si Zoologi'a D-lui P. Gervais la pag. 403, unde de-asemine citescu:

„Le tét dés échinodermes est habituellement *percé* de trous disposés avec régularité, par lesquels sortent des cirrhes tentaculiformes, sortes de papilles *douĭs* de contractilité dont la fonction la plus apparente est de servir *d'attache* à ces zoophytes lorsqu'ils veulent adhérer à d'autres corps. . . . . .„

Deschidu la pag. 82, unde citescu:

„Multi din tunicieri remanu de ordinariu ficsati de corpurile sub-marine, *in timpulu celei dintaiu vraste, cand ei sunt mobili* si prevediuti de unu prologimentu codiformu, analogu cu códa tetardiloru . . . .„

Deschidu si Zoologi'a D-lui P. Gervais la pag. 397, unde de-asemine citescu:

Beaucoup de tuniciers restent habituellemnt fixés aux corps sous-marins, *sauf toutefois pendant leur premier âge*, durant lequel ils sont mobiles et pourvus d'un petit prolongement caudiforme rappelant la queue des têtards . . . . . . „

Deschidu la pag. 71, unde citescu:

„Insectele in viati'a loru tenera 'si scimba mai de multe ori pelea si presinta mai totu deauna unu fenomenu din cele mai singularie. Cea mai mare parte din ele esindu din ou nu sémana nici cu parintii loru, nici cu aceea ce voru deveni mai tardiu si suferu inainte de a ajunge la starea perfecta, scimbari asiá de considerabile incatu constitue o adevarata *metamorfosa*.

Deschidu si Zoologi'a D-lui Milne Edwards la pag. 27, unde de-asemine citescu:

„Dans le jeune âge les insectes changent plusieurs fois de peau, et presentent presque toujours un phenomène des plus singuliers . . . La plus part d'entre eux en sortant de l'œuf ne ressemblent ni a leurs parents ni a ce qu'ils deviendront plus tard et subissent avant d'arriver à l'état parfait, des changements si considerables que . . . . „

Nu numai cà ar' fi superfluu de a mai continuá acésta comparatiune, dar' chiaru me sijtemu sa nu desgustu pe lectoru in citirea acestei critice biliografice.

II.

Totu atâta'i va fi delusioru cetitoriului meu, sa capete o idee si despre forci'a autorului nostru in limb'a francesa, numai daca va avé pucîna buna voîntia pentru a-si aruncá privirile sale asupra pasagieloru de mai susu, unde va puté constatá:

In pasagiulu d'antaiu cuventulu de *écaille*, tradusu prin *scaiu*; cându si copii sciu cà *écaille*, in limb'a francesa, vra se dîca *solzu*, séu in casulu de facia, candu este vorb'a de carapacelè brósceloru-cu-tiestu, vra se dîca *bagá*,

In pasagiulu alu doile, cuventulu *percé* (spartu) tradusu prin *prevediutu*; cuventulu *doućes* (indiestrate, dotate), tradusu prin *datorite*, si cuvintele *servir d'attache* (a servi de aninatu), traduse prin *a servi la pipaitu*.

In pasagiulu alu treile, dupa traducerea D-lui Mândru, s'ar' intielege cà tunicierii in timpulu celei d'antaie vreste sunt si mobili si ficsati, pe candu citindu tecstulu originalu vedemu, cà tunicerii sunt de ordinariu ficsati, afara numai in cele d'antai timpuri ale vrastei loru candu sunt mobili... etc.

Daca asi cautá sa punu in reliefu tóte erorile de traductiune din oper'a D-lui Mândru, mi-asi impune o sarcina dificila, acestea fiindu fórte numeróse; cà-ci pe câtu vedu D-sa nici macaru cunósce semnificatiunea cuvinteloru, de vreme ce traduce mai la fia-care pagina: cuventulu *atteignent* (ajungu) prin *atingu*, cuventulu *éprouver* (a suferi, a simtì) prin *a incercá*, cuventulu *voile* (velu) prin *valu*, cu-

ventulu *Lezard* (sioparla) prin *Lezardu*, cuventulu *Limaçon* (culbecu) prin *Limanson*, si cuventulu *faux-cerebrale* prin *falsi'a-cerebrala*, candu ori-cine scie cà despartîtur'a ce pórta numele acestu din urma, de *faux-cerebrale*, *falx cerebri*, este numita astu-feliu din caus'a formei sale care sémena cu o *cósa*, ce se dîce in frantiuzesce *faux* si in latinesce *falx*.

Esemplele acestea, fôra de a mai fi imultîte sunt, mi se pare, inca suficiente pentru a dá o idee cetitoriloru mei, si despre slabulu poliglotismu a D-lui profesoru de la Liceulu nationalu.

Tóte cáte amu aretatu pôna aicea, se potu inca iertá voinicului nostru autoru, cà-ci „*errore humanum est.*"

III.

Ceea ce este insa in adeveru gravu si neertatu, este, cà a indrasnitu sa *falsifice un'a din sciintiele cele mai esacte*; acésta fapta, pe care eu nu o potu calificá altu-feliu de-câtu cá o *crima de lèse-science*, devine cu atâta mai seriósa, cu câtu se vede scopulu la care destina autourulu oper'a sa[1].

Pentru a atrage atentiunea lectoriloru asupra eroriloru sciintîfice grosiare, si de totu numerόse, ce amu intelnitu citindu oper'a acestui autoru, nu voi mentioná de-câtu numai câte-va dintre ele, cari-mi sunt inca presente in spiritu:

Asiá, vedu cà D-lu Mândru ne spune, la pagina 6, cà, *sfîrcurile si ósele nu sunt de-câtu o modificatiune a tiesceturei coniectivei*!! Ceea ce inaintéza D-sa aice denota deja o ignorentia clasica, de care se gasesce su-

[1]) Pentru usulu classei a II-a gimnasiala de ambele secse.

ferindu; cà-ci, daca 'si va dá ostenéla sa citésca cartea cea mai elementaria, va vedé cà ceea ce ni spune D-sa, nu numai cà nu este adeveratu, dar' nici macaru aparintia de adeveru nu presinta.

La pag. 7 dîce cà muschii masseteri si-aru luá puntele loru de insertiune, pe de o parte la óselele macsilarie (fôra macaru sa spuna la care óse macsilarie, inferióre séu superióre), *éra pe de alt'a la óssele temporale*, candu ori-cine, care are cea mai mica notiune de anatomia, scie cà muschii masseteri 'si iau insertiunile loru de fia-care parte a feciei: pe de o parte in josu la faci'a esterna a macsilariului inferioru, éra pe de alta in susu la arcad'a zigomatica, si nici de câtu la osulu temporalu, cum spune D-sa.

La pag. 9 si 27, D-lu Mândru ni vorbesce de *muschii diafragmei*. Óre a descoperitu D-sa cà diafragmulu are mai multi muschi? N'are aerulu sa fia asiá de abilu.

La pag. 12, ni vorbesce de *canalulu lui Choledocu*. Se vede cà D-sa crede cà *choledocu* este numele vre unui anatomistu; apoi se insiéla D-sa si mi-e frica cá nu cumu-va sa-lu invetie elevii sei, cà numele acestui canalu, care-i arata rolulu seu, este un cuventu grecu, ce deriva de la χολή, bila, si δοχός, care contine.

La pag. 10, ni spune cà pintre vilositatile intestinului se vedu tuburile lui Liberkuhn. Acést'a me face sa credu cà D-lu Mândru a fostu mai fericitu de-câtu chiaru Liberkuhn, care n'a fostu in stare sa véda de-câtu numai orificiele ghinduriloru ce pórta numele seu fôra o preparatiune microscopica prealabila.

La pag. 12, ni spune cà *bil'a, in generalu* se mai numesce si *fiere de Bou*, de unde ar' urmá, dupa D-lu Mandru, cà bil'a omului se dîce *fiere de bou.*

La pag. 29, ni spune cà in rerunchi s'ar' operá cá fenomenu fisiologicu normalu, *infiltratiunea urinaria*, candu ori-cine scie cà de cáte-ori se intempla cá o asemine *infiltratiune* sa aiba locu in rerunchii unui omu séu ai unui animalu, acést'a este unu accidentu anormalu patologicu, a caruia consecintia este mórtea, care urméza in cele d'antai óre ale declararii sale.

La pag. 32, ni spune cà crierulu micu nu are de-câtu doue lobe, candu tóta lumea scie cà esista si unu lobu medianu care pórta numele de *vermisu.*

La pag. 55, ni spune cà Insectivorele presinta maselele loru prevediute de *punte conice* pe coron'a loru.

Ore D-lu Mândru care, daca nu me insielu, este chiaru profesoru de Geometria la Scól'a tehcnica, puté-va sa ni spuna D-sa, ce este unu *puntu conicu*? Me indoescu, si-mi vine sa credu mai usioru reportandu-me la originalu cà si aici totu dictionariulu l'a datu de smintéla, cà-ci se vede cà D-sa crede cà *point* si *pointe* este totu aceea; daca acést'a este adeveratu, apoi póte fi siguru cà, chiaru celu din urma dintre elevii sei, 'i va spune cà *point*, va se dîca in adeveru *puntu*, éra *pointe*, va se dîca *verfu ascutitu*

La pag. 56, ni spune cà *tóte rumegatórele presinta córne pe fruntea loru.* Din *nenorocire* .... tóte nu presinta córne, din numerulu acestora sunt: Camil'a Lam'a si *Moschus moschiferus.*

La pag. 60, ni spune cà tarsulu paseriloru la

estremitatea sa inferióra se termina prin o *tripla rotila*; si aice se insiéla tare D-lu Mândru, cà-ci ori-cine scie cà tarsulu la aceste animale se termina la estremitatea sa inferióra prin *trei faciete articularie*, dar' nu presinta nici-o urma de rotula séu *rotila* cá sa intrebuintiezu limbagiulu D-sale.

In fine, pentru a terminá cu enumerarea eroriloru scientifice din faimósa Zoologia a D-lui Mándru, erori de cari este decorata fia-care pagina din oper'a sa, me voiu margini a mai atrage atentiunea lectoriloru mei asupra nomenclaturei ciudate de care se servesce in clasificatiunea sa, nomenclatura, care nu este nici frantiusésca si nici romanésca. Asiá, pentru cá sa nu aducu de-câtu unu singuru esemplu, vedu cà imparte totu remnulu animalu in cinci *ambrasiamente.* Ore ce va fi intielegêndu D-sa prin acestu terminu, si de unde'i trage originea sa: de la cuventulu *embrasser* a imbraciosiá? nu-mi vine se credu cà D-sa sa fi divisatu animalele dupa numerulu imbraciosiariloru loru; ci este mai probabilu cà D-sa, a voitu sa romaniseze cuventulu francesu de *embranchement*, si a codalbit'o si aici. Ore pentru ce nu au intrebuintiatu unu terminu deja admisu in sciintia de *despartimentu*, care l'ar' fi scapatu macaru de rusînea acést'a.

Conclusiune.

Daca acumu cautamu sa ni damu séma de cunoscintiele castigate din acestu studiu bibliograficu, vomu puté conchide:

1. Cà Zoologi'a, care a fostu obiectulu acestei critice, publicata cá prelucrare a D-lui Mandru, este o traductiune rea si neesacta, plina de erori neiertate atâtu de traducere, câtu si de sciintia, ce este facuta numai pentru a propagá ignoranti'a.

2. Cà D-lu Mândru care singuru si-a demascatu forci'a sa scienifica prin publicatiunea acést'a, ar' trebui in interesulu garantiei instructiunii sa atraga atentiunea D-lui Ministru alu Instructiunii publice.

3. Cà in adeveru, semi-invetiatii sunt mai periculosi de-câtu ignorantii.

Sunt nevoitu sa terminu cu critic'a bibliografica a Zoologiei D-lui Mândru pentru a-mi pastrá pucîna cernéla si pentru Botanic'a D-sale, ce ni se spune cà este sub presa.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

59 (049.2) = 59

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1983
BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LEGATORIA
BIBLIOTECII UNIVERSITĂȚII
IAȘI
10 NOEM. 1939